

PAWEŁ LAIDLER

KONSTYTUCJA
STANÓW ZJEDNOCZONYCH
AMERYKI

PRZEWODNIK

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

tykułu I, która przynajmniej Kongresowi władzę ustawodawczą określoną w konstytucji (*herein granted*). Trudno zakładać, że autorzy ustawy zasadniczej chcieli odmiennie unormować kwestie rozłożenia kompetencji ustawodawczych i wykonawczych, ale faktem jest, że w wyniku tej różnicy prezydenci wielokrotnie ubiegali się o uznanie ich pełnej i zarazem wyjątkowej pozycji względem pozostałych gałęzi władzy. Najbardziej klasycznym przykładem jest kwestia przywileju egzekutywy (*executive privilege*), którym prezydent Richard Nixon zasłaniał się w konfrontacji z Sądem Najwyższym w związku z aferą *Watergate*. Nixon uważał, że przywilej ten gwarantuje bezwzględną ochronę urzędników wykonawczych przed ingerencją pozostałych gałęzi władzy. Sąd Najwyższy w orzeczeniu *United States v. Nixon* z roku 1974 z jednej strony potwierdził istnienie przywileju egzekutywy, z drugiej jednak określił jego charakter jako względny, czyli możliwy do ograniczenia przez toczący się proces w sprawie karnej (w rezultacie nakazano prezydentowi wydanie taśm wymaganych w śledztwie *Watergate*). Uznaje się zatem, że przywilej egzekutywy chroni prezydenta i jego urzędników wykonawczych w chwili przekazywania sobie informacji ważnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa.

Kadencja prezydenta wynosi cztery lata. Jej długość była również przedmiotem sporów podczas konwencji konstytucyjnej, ponieważ część delegatów popierała dłuższą kadencję szefa egzekutywy bez możliwości jego reelekcji, inni natomiast podkreślali konieczność oceny polityki prezydenckiej w wyborach odbywających się co kilka lat. Początkowo ustawa zasadnicza nie określiła, ile kadencji może sprawować szef egzekutywy. Praktyka przez długi czas dopuszczała służbę przez maksymalnie dwie pełne kadencje, co zdarzyło się do lat trzydziestych XX wieku osiem razy (patrz: tabela nr 6). Dopiero przypadek Franklina D. Roosevelta, który został wybrany prezydentem cztery razy (piastując urząd od 1933 roku do 1945, kiedy zmarł), spowodował reakcję ze strony Kongresu i uchwalenie w 1951 roku XXII poprawki, która ograniczyła okres rządów prezydenta do dwóch kadencji (lub maksimum dziesięciu lat, patrz: XXII poprawka do konstytucji).

Powyższa klauzula wprowadza również urząd wiceprezydenta (przywołany już wcześniej w artykule I, sekcji 3, klauzuli 4), na temat którego wiadomo jedynie tyle, że jest z urzędu zastępcą szefa egzekutywy, posiada taką samą kadencję jak prezydent i wybierany jest w ten sam sposób co on.

ARTYKUŁ II

ARTYKUŁ II. SEKCJA I. KLAUZULA I

Władza wykonawcza należy do Prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki. Będzie on sprawował urząd przez okres czterech lat i wraz z Wiceprezydentem, wybranym na ten sam okres, wybierany jest w sposób następujący: Każdy stan wyznaczy – w sposób ustalony przez jego legislaturę – elektorów w liczbie równej łącznej liczbie senatorów i posłów do Izby Reprezentantów zasiadających z ramienia tego stanu w Kongresie; elektorem nie może jednak zostać senator, poseł ani żadna osoba sprawująca w imieniu Stanów Zjednoczonych jakkolwiek urząd powierniczy lub odpłatny.

Artykuł II konstytucji jest w całości poświęcony władzy wykonawczej, a więc drugiej z kolei gałęzi władzy federalnej, która należy do prezydenta Stanów Zjednoczonych. Ojcowie Założyciele długo debatowali nad kształtem amerykańskiej egzekutywy, ponieważ to właśnie urzędnicy wykonawczy (a szczególnie angielski król) byli dla nich symbolem tyranii i koncentracji władzy. Istniał konsensus co do tego, że Stany Zjednoczone nie będą monarchią, ale ostateczna konstrukcja egzekutywy wzbudzała wiele kontrowersji. Pod rządami Artykułów Konfederacji instytucja odpowiedzialna za władzę wykonawczą była częścią Kongresu Kontynentalnego i miała ograniczone uprawnienia. Należało zatem stworzyć zupełnie nowy kształt egzekutywy, która z jednej strony zapewniłaby właściwą realizację polityki wprowadzania prawa w życie, z drugiej zaś nie powodowałaby nagromadzenia nadmiaru kompetencji względem pozostałych gałęzi władzy. Po odrzuceniu propozycji kolegielnej egzekutywy zdecydowano się na jednoosobowy urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki. Właśnie taka konstrukcja egzekutywy miała w przyszłości stać się podstawą określenia amerykańskiego systemu politycznego jako prezydenckiego.

Należy zauważyć, że zapis niniejszej klauzuli nadaje całą władzę wykonawczą prezydentowi, w przeciwieństwie do klauzuli I sekcji I ar-

niezależność egzekutywy od legislatywy, zabroniono elektorom sprawować urzędu państwowego, a przede wszystkim obejmować stanowiska posła lub senatora.

Pośredniość wyboru szefa egzekutywy spotkała się wiele razy w historii Stanów Zjednoczonych z krytyką. Szczególnie kontrowersyjny okazał się wynik wyborów prezydenckich w 2000 roku, kiedy republikanin George W. Bush zdobył dwieście siedemdziesiąt jeden głosów elektorskich i pokonał kandydata demokratów Ala Gorę, na którego głosowało dwustu sześćdziesięciu sześciu elektorów. Wkrótce okazało się, że w wyniku obliczenia liczby głosów powszechnych oddanych na obydwu kandydatów, Al Gore uzyskał poparcie większości wyborców (o ponad pięćset tysięcy głosów). System elektorski bazuje bowiem na liczeniu głosów ze stanów zamiast głosów oddanych w głosowaniu powszechnym i może zdarzyć się, że końcowy wynik nie jest zgodny z rzeczywistą wolą społeczeństwa amerykańskiego. Jeżeli natomiast chodzi o czynne prawo wyborcze, to w wyborach prezydenckich mogą wspólnie głosować obywatele Stanów Zjednoczonych, którzy ukończyli osiemnaście lat i są mieszkańcami któregośkolwiek ze stanów. Co ciekawe, czynne prawo wyborcze początkowo nie objęło mieszkańców Dystryktu Kolumbii, którzy uzyskali je dopiero w 1961 roku (patrz: XXIII poprawka do konstytucji).

ARTYKUŁ II. SEKCJA I. KLAUZULA 2

Elektorzy zbiorą się w swoich stanach i w głosowaniu tajnym oddadzą głosy na dwie osoby, z których przynajmniej jedna będzie mieszkańcem tego co oni stanu. Sporządzą również wykaz wszystkich osób, na które oddali głosy, uwidaczniając liczbę głosów oddanych na każdą z nich; listę tę poświadczą swoimi podpisami i przesła ją zapieczętowanej kopercie do siedziby rządu Stanów Zjednoczonych na ręce przewodniczącego Senatu. Przewodniczący Senatu otworzy wszystkie koperty w obecności Senatu i Izby Reprezentantów i dokona obliczenia głosów. Osoba, na którą padła największa liczba głosów, zostanie Prezydentem, jeżeli liczba ta stanowi większość ogólnej liczby elektorów; gdyby jednak większość taką otrzymała więcej niż jedna osoba lub

Współcześnie wygląda to w ten sposób, że osoby głosujące na kandydata na najwyższe stanowisko w państwie głosują również na jego zastępcę, który jest nominowany jeszcze podczas prezydenckiej kampanii wyborczej. Jednak w pierwszych latach państwowości amerykańskiej zastępcą prezydenta zostawał przegrany kandydat w wyborach na szefa egzekutywy (patrz: XII poprawka do konstytucji). Wiceprezydent w praktyce może posiadać takie same kompetencje jak prezydent, ale tylko w chwili, gdy go zastępuje. Sytuacja taka może się zdarzyć w sytuacji niemożliwości pełnienia urzędu przez szefa egzekutywy, głównie ze względu na stan zdrowia lub śmierć. Tymczasem aż do 1965 roku nie było konstytucyjnych unormowań jasno określających okoliczności sprawowania funkcji przez wiceprezydenta (patrz: XXV poprawka do konstytucji).

W niniejszej klauzuli została również wstępnie określona procedura wyboru prezydenta i wiceprezydenta. Podczas konwencji konstytucyjnej proponowano jedną z czterech opcji wyboru szefa egzekutywy:

- bezpośrednio głosowanie przez obywateli Stanów Zjednoczonych;
- mianowanie przez Kongres;
- mianowanie przez legislatury stanowe;
- głosowanie przez specjalne ciało wybrane wcześniej przez obywateli w głosowaniu powszechnym.

Ojcowie Założyciele postanowili wprowadzić ostatnią z wyżej wymienionych opcji, a więc zasadę wyborów pośrednich, czyli takich, w których obywatele wybierają swoich przedstawicieli mających dopiero oddać głos na kandydata na prezydenta. Przedstawiciele ci zostali nazwani elektorami, a instytucja, którą tworzyli: Kolegium Elektorów. Stanom (a właściwie legislatorom stanowym) nadano prawo do wyboru elektorów, których liczba miała być równa łącznej liczbie reprezentantów danego stanu w Kongresie. W ten sposób na przykład stan Kalifornia posiada pięćdziesiąt pięć głosów elektorskich, a stan Alaska jedynie trzy. W sumie do zdobycia jest pięćset trzydzieści osiem głosów elektorskich, czyli aby uzyskać większość, kandydat musi uzyskać przynajmniej dwieście siedemdziesiąt głosów (patrz: XXIII poprawka do konstytucji). Sposób wyboru elektorów nie został uregulowany odgórnie – konstytucja pozostawiła tę decyzję stanom (mianowanie lub głosowanie). W praktyce współcześnie wszystkie stany przeprowadzają wybory powszechne w rzeczonym zakresie. Jednocześnie, aby zapewnić

gdyby głosy rozłożyły się po równi, Izba Reprezentantów dokona w głosowaniu tajnym wyboru jednej z nich na urząd Prezydenta; gdyby zaś żadna osoba nie otrzymała takiej większości, wówczas Izba w ten sam sposób dokona wyboru spośród pięciu osób, na które padło najwięcej głosów. Przy wyborze Prezydenta Izba głosować będzie jednak stanami i cała reprezentacja jednego stanu będzie miała jeden głos; kworum stanowić będzie po jednym lub więcej posłów z dwóch trzecich stanów, a wybór będzie dokonany większością głosów wszystkich stanów. W każdym wypadku osoba, która po dokonaniu wyboru Prezydenta posiadać będzie najwięcej głosów oddanych na nią przez elektorów, zostanie Wiceprezydentem. Gdyby jednak pozostały dwie lub więcej osób z równą liczbą głosów, wówczas wyboru Wiceprezydenta dokona Senat w głosowaniu tajnym.

Przepis zmieniony przez XII poprawkę do konstytucji w roku 1804, która wprowadziła odrębne głosowanie na prezydenta i wiceprezydenta Stanów Zjednoczonych.

ARTYKUŁ II, SEKCJA 1, KLAUZULA 3

Kongres ma prawo wyznaczyć dzień wyboru elektorów i dzień oddania przez nich głosów; terminy te będą obowiązywać na całym obszarze Stanów Zjednoczonych.

Na mocy ustawy federalnej z roku 1845 Kongres wyznaczył pierwszy wtorek po pierwszym poniedziałku listopada jako wiążący termin głosowania na prezydenta we wszystkich amerykańskich stanach. Oznacza to, że co cztery lata między 2 a 8 listopada (w zależności od układu kalendarza) odbywają się wybory elektorów, którzy później oddają głosy na kandydata na prezydenta (pierwszy poniedziałek po drugiej środzie grudnia tego samego roku). Wreszcie 6 stycznia roku następnego Kongres, przy obecności członków obydwu izb, dokonuje oficjalnego obliczenia głosów. Jednak najistotniejszy jest pierwszy wspomniany termin, który uznaje się za oficjalną datę wyborów prezydenckich, ponieważ wybór elektora równoznaczny jest z wyborem danego kandydata na prezydenta.

swoich reprezentantów w Białym Domu niezmiennie od połowy XIX wieku (patrz: tabela nr 6).

W rezultacie od 1804 roku elektorzy wybierają kandydatów na prezydenta i wiceprezydenta, głosując na kandydatów osobno, z tym że w praktyce jest to równoznaczne z oddaniem głosu na reprezentantów tej samej partii. Jedynym ograniczeniem jest zakaz głosowania przez elektorów na kandydatów na prezydenta i wiceprezydenta, którzy pochodzą z tego samego stanu. Elektorzy oddają swój głos w pierwszy poniedziałek po drugiej środzie listopada, a więc niemal dwa tygodnie po głosowaniu powszechnym (patrz: art. II, sek. 1, kl. 3). Jeżeli żaden z kandydatów na urząd prezydenta nie uzyskał większości głosów elektorskich, wówczas Izba Reprezentantów wybiera spośród maksymalnie trzech kandydatów osobę, która zostanie szefem egzekutywy. Głosowanie odbywa się jednak nie poprzez obliczenie głosów wszystkich członków izby niższej Kongresu, ale delegacji stanowych, przy czym każdy stan ma jeden głos. W praktyce tego typu sytuacja zdarzyła się dwa razy: we wspomnianym już roku 1800 oraz w roku 1824, kiedy prezydentem został John Quincy Adams.

Pomimo szczegółowego uregulowania kwestii funkcjonowania Kolegium Elektorów, konstytucja milczy na temat wcześniejszej procedury wyboru kandydatów na urząd prezydenta przez partie polityczne. Jedynym miejscem, w którym można doszukać się takiego odniesienia, jest XXIV poprawka, wprowadzająca pojęcie prawyborów prezydenckich, jednak w zupełnie innym celu.

Powyższa poprawka potwierdza również kwalifikacje do urzędu wiceprezydenta, które są takie same jak na urząd prezydenta (patrz: art. II, sek. 1, kl. 4).

Podkreślony fragment XII poprawki został zmieniony przez XX poprawkę do konstytucji w roku 1933.